

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

АЛЬШЕВА Анна Олексіївна

УДК 81'255=112.2:161.2

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ЕЛЕКТРОННОГО ГІПЕРТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ «ВІКІПЕДІЇ»)**

10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі германської філології та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Кияк Тарас Романович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри германської філології та
перекладу.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Науменко Анатолій Максимович,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри теорії та практики перекладу
з німецької мови;

кандидат філологічних наук
Величенко Олена Вадимівна,
Державний заклад
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського,
викладач кафедри перекладу і теоретичної та
прикладної лінгвістики.

Захист дисертації відбудеться «13» жовтня 2017 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «12» вересня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В епоху глобалізації присутність кожної країни в Інтернет-просторі – це запорука відстоювання власної національної ідентичності. Наукове надбання кожної країни найкращим чином висвітлюється в енциклопедіях. Така форма систематизації інформації сприяє її поширенню та споживанню здобутків інших культур. Ось чому важливо популяризувати україномовні джерела наукової думки. Допоможе в цьому онлайн-простір, у якому немає кордонів.

Інформаційні технології у наш час впливають на освіту і науку як ніколи. Вони породжують нові форми збереження та застосування знань. Породженням епохи інформаційного суспільства стали онлайн-енциклопедії. Найвідоміша з них – вільна онлайн-енциклопедія Вікіпедія. Вікіпедія з'явилась в Інтернеті 15 січня 2001 року. Сьогодні Вікіпедія складається з понад 22 млн. статей, написаних волонтерами («вікіпедістами») зі всього світу. Цей сайт визнаний п'ятим за популярністю в міжнародному масштабі, понад 400 млн. осіб відвідують Вікіпедію щомісяця. Серед її переваг – розмаїття тематик, великий обсяг інформації, представлена у зручному вигляді, та можливість ознайомитись зі статтями рідною мовою, оскільки ця онлайн-енциклопедія має 290 мовних розділів.

Неабияку цікавість в україномовній спільноті викликають перспективи перекладу статей та обмін відомостями між іншомовними розділами. Цікавими є також місце та роль як громадської організації «Вікімедіа Україна», так і окремих редакторів у розвитку цієї енциклопедії, величина україномовного розділу та питання про його можливе розширення знов-таки за рахунок перекладів.

Найбільший та одночасно найпопулярніший мовний розділ Вікіпедії – англomовний. Проте самі засновники Вікіпедії, користуючись статистичними даними, неодноразово підкреслювали високу якість німецькомовного розділу, називаючи його кращим за англomовний. Важливо, що частка редагувань у німецькомовному розділі вища за кількість редагувань українською чи російською мовами, оскільки в Німеччині практикується популяризація Вікіпедії та залучення широкого кола користувачів для роботи з текстами. Саме тому для перекладознавчого аналізу було обрано статті з німецькомовного розділу та їх переклади українською.

Кожна стаття Вікіпедії зв'язана зчепленнями-посиланнями із іншими статтями у межах мовного розділу чи зв'язуючись з розділами, написаними різними мовами. Це являє собою особливу структуру побудови тексту, відому як **електронний гіпертекст (ЕГТ)**. Спосіб організації гіперпосилань в паралельних статтях Вікіпедії різними мовами (та в інших Вікі-проектах) має назву **інтервікі**. Переклади паралельних статей в різних мовних розділах визначатимемо як **інтервікіпереклади**.

Видається, що обидва напрями перекладу ЕГТ – українсько-німецький та німецько-український – є достатньо перспективними, але такими, що потребують теоретичного підґрунтя.

Теоретичну базу дослідження складають роботи українських та зарубіжних вчених. Відправними пунктами роботи слугують праці дослідників у галузі *лінгвістики тексту* (І. В. Арнольд, Р. Богранд, Н. Ф. Буторіна, І. Р. Гальперін,

Г. Фатер та ін.), *теорії сучасного гіпертексту та ЕГТ* (О. В. Барст, М. М. Бахтін, Н. Н. Белозерова, М. І. Беляєв, Н. Ф. Буторіна, В. Буш, О. Губер, М. Я. Візель, О. М. Галічкіна, О. І. Горошко, К. В. Давидова, О. В. Дедова, М. Епштейн, Ю. І. Злобіна, С. Загер, О. В. Зикова, І. А. Ільїна, Н. Ф. Ковальова, О. В. Котовська, І. Р. Купер, Дж. П. Ландау, К. Ленен, С. В. Лесніков, М. В. Масалова, О. С. Махов, Т. Нельсон, Р. К. Потапова, Г. Рем, Г. Рябов, Т. І. Рязанцева, Н. Л. Сергієчко, П. І. Сергієнко, С. О. Стройков, О. В. Соболева, М. М. Субботін, В. Н. Суріна, Ю. Хартунг, Х. Фатер, Н. А. Шехтман, А. Шторрер), *перекладознавства* (Т. Р. Кияк, В. В. Балабін, В. Н. Комісаров, О. Д. Швейцер та ін.), *комунікації та Інтернет-дискурсу* (Н. О. Ахренова, Є. В. Варламова, Я. Л. Вжещ, Н. О. Гудзь, Л. Р. Діасамідзе, І. О. Лук'янов, М. С. Рижков, Л. Ю. Щіпіцина), а також дослідників енциклопедичного тексту *Вікіпедії та Веб 2.0* (О. В. Зубов, В. Грінченко, Д. Крістал, Ю. Й. Пероганич, Т. О'Рейлі, А. Шторрер).

Актуальність дослідження з німецько-українського перекладу підкреслюється проведенням у 2017-2018 роках Українсько-німецького року мов, рішення про яке було прийняте міністрами закордонних справ України та Німеччини, щоб через 25 років після початку дипломатичних відносин поглибити взаємну довіру та дружбу між Німеччиною та Україною, а також ще більше розвинути співпрацю у сферах освіти та культури.

Актуальність дослідження ЕГТ підкреслюється ще й тим, що попри широке застосування гіпертекстових систем у сучасному українському перекладознавстві практично відсутня цілісна лінгвістична концепція ЕГТ, його всебічний опис, немає навіть однозначного і загальноприйнятого тлумачення самого терміну. У широкому розумінні ЕГТ – *це будь-який нелінійно організований об'єм інформації, «надтекст», що містить посилання-зчеплення з попередніми текстами* (звичайні друковані енциклопедія або довідники); у вузькому розумінні ЕГТ становить специфічний, інноваційний об'єкт аналізу, породження нової сфери письмової комунікації.

Українські теоретики і практики у галузі перекладознавства Т. Р. Кияк, А. М. Науменко та О. Д. Огуй зазначають, що сам по собі гіпертекст не став для перекладознавства важкою категорією. Однак він вартий уваги через наявність певних особливостей. Тож, за словами дослідників, теорія перекладу має на меті опанувати цю змістовну й формальну новизну, притаманну лише другій половині ХХ ст. як добі комп'ютерних засобів масової інформації.

Лінгвісти багатьох країн присвячують свої дослідження феномену ЕГТ, його особливостям та типам гіпертекстових посилань всередині ЕГТ, його класифікаціям та жанрам тощо. Стосовно перекладознавства, то тут ситуація однозначна: дослідження про перекладність ЕГТ, а саме у мовній парі німецька < – > українська, фактично відсутні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка з теми «Україна і сучасний світ: міжмовний та міжкультурний діалог» (номер державної реєстрації – 0116U004823). Автором досліджувалися електронні гіпертексти паралельних статей німецькомовного та україномовного розділів вільної

енциклопедії «Вікіпедія» у контексті лінгвопрагматичних особливостей їх перекладу. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол від 26.06.2014 р. № 12). Дисертаційне дослідження виконано в дусі Меморандуму про співпрацю між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Громадською організацією «Вікімедіа Україна» (від 26.11.2012 р., чинний 5 років).

Мета дослідження – виявлення та системний опис ознак ЕГТ і особливостей його перекладу.

Заявлена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Підсумувати теоретичні розвідки у галузі лінгвістики, присвячені тексту, дискурсу, Інтернет-дискурсу;
2. Розглянути існуючі тлумачення термінів «гіпертекст», «ЕГТ», «інтертекст», «квазігіпертекст» у лінгвістиці та перекладознавстві. Запропонувати власну дефініцію поняття «ЕГТ»;
3. Описати особливості функціонування у ЕГТ Вікіпедії текстових категорій, релевантних для перекладу;
4. Виявити композиційні одиниці та структурні елементи ЕГТ, що функціонують як одиниці перекладу;
5. Запропонувати оптимальні стратегії для перекладу ЕГТ Вікіпедії на мовному і композиційно-текстовому рівнях.

Об'єктом даного дослідження обрано ЕГТ он-лайн енциклопедії Вікіпедія, репрезентовані в Інтернеті німецькою і українською мовами, та їх відповідні переклади.

Предметом дослідження стає розгляд поняття «ЕГТ» у царині лінгвістики, перекладознавства та в контексті Інтернет-дискурсу, а також пошук перекладацьких стратегій адекватного відтворення німецькомовних ЕГТ українською мовою та навпаки, – відтворення україномовних ЕГТ німецькою мовою.

Матеріалом дослідження стали ЕГТ статей мережевої вільної енциклопедії Вікіпедія (оригінальні німецькі й українські статті та їх переклади). Загальний обсяг матеріалу для аналізу становив 100 електронних енциклопедичних статей, що в сумі склали 1524 умовних сторінок тексту.

Методологія і методи дослідження. Використана під час дисертаційного дослідження методологія має комплексний характер. Методологічну основу дослідження становить *контрастивно-перекладознавчий* метод аналізу оригінальних текстів та їх перекладів із залученням елементів *лінгвопрагматичного аналізу*. З метою формування теоретичної бази дослідження у роботі використано *дефінітивний метод* – для обґрунтування ключових понять дисертаційного дослідження, загальнонаукові *методи аналізу й синтезу інформації* залучені для уточнення принципів класифікації ознак ЕГТ; *метод контент-аналізу* – для виявлення гіперпосилань всередині ЕГТ; метод кількісного аналізу – з метою надання кількісних показників частотності використання базових понять Інтернет-комунікації, *лінгвістично-описовий метод* – для виявлення і обґрунтування формально-структурних і мовних особливостей досліджуваних текстів; *метод кількісного аналізу* – для визначення нормативних ознак ЕГТ Вікіпедії; *метод*

зіставного аналізу оригіналу та перекладу в практичному розділі роботи, методи індуктивного та дедуктивного аналізу були використані для визначення напрямку пошуку від накопичення текстового матеріалу до систематизації, а також з метою формулювання теоретичних узагальнень і висновків, візуальний метод був залучений для наочного відображення результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у внескові до сучасних студій в українському перекладознавстві, оскільки до українського перекладознавства *вперше* запроваджено термін ЕГТ, *вперше* був проведений всебічний аналіз лінгвопрагматичних особливостей перекладу ЕГТ та перекладацьких стратегій, що можуть бути застосовані в практичному плані для перекладу ЕГТ, *вперше* до перекладознавчого аналізу були залучені статті «Вікіпедії».

Теоретичне значення роботи полягає у конкретизації в перекладознавстві таких понять, як «гіпертекст», «електронний гіпертекст», «інтервікіпереклад», а також зумовлене можливостями використання висунутих в роботі теоретичних положень і отриманих практичних результатів у подальших дослідженнях у галузі письмового перекладу.

Практичне значення роботи полягає у можливості впровадження основних її положень у нормативні курси загального мовознавства (розділи «Лінгвістика тексту»). Отримані в роботі результати й висновки можуть скласти основу спецкурсів з перекладознавства «Письмовий переклад з німецької мови», «Переклад електронних гіпертекстів», а також на практичних заняттях з практики перекладу у вишах, стати основою для подальших наукових розвідок проблем лінгвістики тексту. Важливим аспектом роботи визнано створення рекомендацій до перекладу Вікі-статей, які стануть своєрідним *modus agendi* як для викладачів-фахівців з перекладу під час планування освітнього процесу, так і для майбутніх перекладачів, зацікавлених у збагаченні української Вікіпедії.

На захист виносяться наступні **положення**:

1. ЕГТ перекладний, але такий, що має певну специфіку. Ця специфіка реалізується, зокрема, у перекладі статей для «Вікіпедії», в особливостях перекладу леми, побудові статті та її оформленні.

2. ЕГТ особливим чином виявляє традиційні текстові категорії когезії (з'єднання за допомогою апарату гіперпосилань), інформативності (відкритості для редагувань та доповнення) і лінійності (що виявляється у нелінійному характері подання інформації в ЕГТ).

3. Мінімальною одиницею структури ЕГТ визначатимемо інформаційну одиницю та гіперпосилання, які водночас виступають одиницею його перекладу.

4. ЕГТ належить до жанрів Інтернет-дискурсу, тож під час перекладу статей он-лайн енциклопедії «Вікіпедія» говоритимемо про поняття стратегії перекладу як найбільш адекватного інструменту для опису діяльнісної природи дискурсу.

5. Переклад статей із німецькомовного розділу Вікіпедії українською – одне із авторитетних джерел поповнення україномовного розділу. Потрібно визначити напрямки цієї діяльності.

Апробацію основних концепцій, положень й результатів дослідження представлено на трьох міжнародних наукових і п'яти міжнародних науково-

практичних конференціях, а також у доповідях на трьох всеукраїнських наукових конференціях, а саме: Міжнародна наукова конференція «Мови та літератури в глобалізованому світі: взаємодія та самобутність» (Київ, жовтень 2012 р.); VII Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми германської філології та прикладної лінгвістики» (Чернівці, травень 2013); Міжнародна наукова конференція «Етнознакові функції культури: мова, література, фольклор» (Київ, жовтень 2013); III Міжнародна науково-практична конференція «Гипертекст как объект лингвистического исследования» (Самара, червень 2013); XX Міжнародна науково-практична конференція Асоціації українських германістів «Україна та німецькомовні країни в діалозі літератур, мов та культур» (Львів, вересень 2013); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, березень 2014); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, квітень 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання державотворення в Україні» (травень 2016 та 2017 рр.); Наукова конференція «Мова, свідомість, художня творчість, інтернет у дзеркалі сучасних філологічних студій» (Київ, квітень 2013); Всеукраїнська наукова конференція «Філологічна наука в інформаційному суспільстві» (Київ, квітень 2014); IV Вікіконференція (Київ, липень 2014). Хід та основні здобутки дослідження обговорювались також на Всеукраїнському колоквіумі аспірантів „Junge Germanistik diskutiert“ (Львів, вересень 2013), на засіданнях та семінарах германістів кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка (нині – кафедри германської філології та перекладу) протягом 2011 – 2016 рр.

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено в 9 наукових одноосібних публікаціях: 5 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях, визначених МОН України, 1 стаття – у спеціалізованому науковому періодичному виданні, включеному до наукометричної бази, а також 3 тези конференцій – у збірниках наукових праць України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, додатків (А – 3), таблиць (6), списку джерел використаної літератури (241 позиція), списку лексикографічних джерел та довідкової літератури (12), списку джерел ілюстративного матеріалу (100 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету та завдання роботи, визначено методи дослідження, розкрито наукову новизну, визначено об'єкт та предмет дослідження, його теоретичне і практичне значення, а також сформульовано основні положення, які виносяться на захист, наведено відомості про апробацію, структуру та обсяг дисертаційної праці.

У першому розділі «Електронний гіпертекст як об'єкт дослідження в лінгвістиці та перекладознавстві» наведені процеси появи гіпертекстової ідеї та

передумови прояву інтересу лінгвістів до її дослідження, розглянуто співвідношення понять «текст», «ЕГТ» та «дискурс», основну увагу зосереджено на дослідженнях ЕГТ та гіпертекстуальності в контексті сучасної лінгвістики та перекладознавства.

У першому підрозділі «Поняття електронного гіпертексту в сучасних лінгвістичних розвідках» стисло описані процеси появи гіпертекстової ідеї та гіпертекстуальності, ЕГТ розглянуто в аспекті актуальної проблеми лінгвістики тексту, дано визначення інтертексту, гіпертексту, ЕГТ, квазігіпертексту, наведені риси текстуальності в ЕГТ, актуальні з точки зору перекладознавства: нелінійність, мультимедійність, інтерактивність та ін.

У другому підрозділі «Електронний гіпертекст в контексті дискурсу та комунікації» проведено огляд існуючих досліджень теорії дискурсу та наведено результати власного спостереження за еволюцією використання термінів на позначення явищ електронної комунікації (таблиця «Частотність використання позначень спілкування в новому комунікативному середовищі» з базовими словами «комунікація» (*електронна, Інтернет, комп'ютерно-опосередкована, мережева*) та «дискурс» (*комп'ютерний, мережений, віртуальний, Інтернет, електронний*) в російськомовному та україномовному середовищах (із зазначенням дослідників, які вживають відповідний термін) зібраних за даними пошукової системи Google щоразу в липні 2008, 2012, 2014 та 2017 роках.

Зазначено, що Вікіпедія являє собою втілення ідеї другого вебу, званого як **Web 2.0**. Наведені основні класифікаційні ознаки другого та третього вебу.

У третьому підрозділі «Одиниця перекладу електронного гіпертексту» розглянуто структуру ЕГТ, аспекти його організації, визначено мінімально значущу одиницю структури ЕГТ та, на її основі, визначено одиницю його перекладу, досліджено явища когезії та когерентності в ЕГТ та наведено типологію гіперпосилань.

У четвертому підрозділі «Методологічні засади дослідження електронного гіпертексту в перекладацькому аспекті» представлені основні методологічні положення дослідження, починаючи від загальнонаукових методів до суто лінгвістичних. Були розглянуті традиційні методи дослідження тексту та окремо розглянуті ті з них, які застосовуються лінгвістами для аналізу ЕГТ. Складність та багатоаспектність такого явища як ЕГТ, яке знаходиться у зоні міждисциплінарності, виявляє недоліки у застосуванні лише тільки текстуального підходу, особливо для розуміння сутності і формування структури ЕГТ. Визначено, що це явище потребує особливого методологічного підходу. Лише комплексний підхід до аналізу німецькомовних та україномовних перекладів може дати найдостовірніший результат.

Отже, термін «гіпертекст» (ГТ) розуміють двояко: у широкому розумінні, ГТ називають будь-який нелінійно організований об'єм інформації; у вузькому розумінні під ГТ мають на увазі, як правило, ЕГТ. Ми розумітимемо під **ЕГТ нелінійно організований взаємозв'язаний масив інформації, реалізований в електронному вигляді і з'єднаний за допомогою апарату посилань**.

Вважаємо, що, з одного боку, ГТ властиві традиційні категорії лінгвістики тексту, однак, у зв'язку з особливостями його організації, критерії текстуальності в

ньому матимуть дещо інший статус і виявлятимуть певні особливості функціонування. Таким чином, гіпертекст має всі особливості, притаманні звичайному, лінійному тексту, та значно розширює їх.

Під **квазігіпертекстуальністю** розуміємо лише певну зміну, яку зазнає текст під час переміщення в електронне середовище, при цьому даний текст не забезпечується гіпертекстовими посиланнями і читається лінійно.

Структурними одиницями ЕГТ визначено **інформаційні одиниці (ІО)** та **гіперпосилання (ГП)**. ІО є основним носієм семантичної інформації і представляє окремий завершений блок ЕГТ, в якому комбінується інформація різних знакових систем: тексти, графіка, зображення, анімація, музичні та відеофрагменти. ГП використовуються для поєднання ІО між собою, виведення на екран змісту ІО, виступають засобами когезії ЕГТ.

Поняття «Інтернет-дискурс» найбільш повно та яскраво демонструє мовну ситуацію спілкування в Інтернеті. ЕГТ належить до особливого жанру Інтернет-дискурсу.

У другому розділі «Лінгвопрагматичні особливості електронних гіпертекстів в перекладацькому аспекті» розглянуто проблеми лінгвістичної прагматики в аспекті перекладознавства. У розділі детально розглянуто відтворення прагматичних відносин тексту німецькомовних енциклопедичних статей в україномовних перекладах (та у зворотніх перекладах на німецьку), а саме особливості перекладу заголовків, відтворення структурно-композиційної побудови статей та бічного меню Вікіпедії.

У першому підрозділі «Лінгвопрагматика перекладу» визначено лінгвістичну прагматику як міждисциплінарну науку, що вивчає умови використання людиною (суб'єктом мовлення) мовних засобів у спілкуванні, тобто умови адекватного добору та використання одиниць і категорій мови з урахуванням усіх контекстних, ситуативних чинників із метою досягнення найефективнішого впливу на партнера по комунікації, аудиторію, читачів.

Розглянуто категорії лінгвістичної прагматики з погляду вивчення умов добору та використання мовних одиниць вторинним суб'єктом спілкування (перекладачем, на відміну від первинного суб'єкта – мовця, автора) з метою відтворення первинного впливу (або комунікативного ефекту) на вторинного партнера по комунікації (реципієнта тексту перекладу).

Вважаємо, що до перекладу будь-якого тексту і тексту художнього зокрема слід підходити з позиції його функціональності, тобто брати до уваги, передусім, прагматичну установку тексту та прагматичну установку автора. Прагматична установка тексту зумовлюється загальними характеристиками самого тексту – його призначенням, видом, жанром, стилем. Відповідно текст, визначений як ЕГТ, має свою прагматичну установку, що мотивує форму тексту, відбір матеріалу, загальну стилістику тощо, орієнтовану на текст енциклопедичної статті, який упізнається його реципієнтами як такий.

Водночас визначено особливості енциклопедичної статті, релевантні для перекладу. Електронна енциклопедія, як жанр наукової або науково-популярної довідкової літератури має низку особливостей. До статей у Вікіпедії висувуються такі самі вимоги, як до статті у друкованій енциклопедії: нейтральність, відсутність

емоційних оцінок, високий рівень довідковості, прагнення до всебічного освітлення певної теми, увага до бібліографічних відомостей та ін. Популярність викладу, яка розрахована на широке коло читачів, має поєднуватися з чіткістю та логікою викладання того чи іншого матеріалу. Мові енциклопедії властиві стислість, чіткість, лаконічність формулювань та уникнення вузькофахових термінів, професійних жаргонізмів, розмовних і просторічних слів, вставних слів і зворотів, емоційно забарвлених оцінок, надмірної кількості скорочень, зображень.

У другому підрозділі «*Перекладацька стратегія під час перекладу ЕГТ*» особлива увага була присвячена термінам «перекладацькі стратегії», «тактики перекладу», досліджуваним в контексті перекладу ЕГТ. Критиці піддається т.зв. «загальний алгоритм операційної діяльності перекладача», описаний за В. В. Балабіним, як *стратегія перекладу* → *тактика перекладу* → *технологія перекладу* → *спосіб перекладу* → *метод перекладу* → *прийом перекладу* → *операція*. На нашу думку, такий алгоритм є надто довгим та невиправданим. Натомість, користуємось лише термінами «стратегія перекладу» та «тактика перекладу», аби уникнути зайвого нагромодження в термінах.

Охарактеризували такі поняття, як спосіб, прийом, метод перекладу та **перекладацька стратегія (ПС)**. На основі всіх згаданих дефініцій визначено **перекладацьку стратегію** як *принципово незмінну, постійно усвідомлювану перекладачем і найбільш загальну сукупність когнітивних операцій (які послідовно виконуються для вирішення перекладацької проблеми), що активується за необхідності*.

У третьому розділі «**Електронний гіпертекст Вікіпедії як об'єкт перекладознавчого аналізу**» розглянуто практичне застосування методів дослідження ЕГТ та визначено стратегії і тактики перекладу ЕГТ он-лайн енциклопедії Вікіпедія, представлених у німецькомовному та україномовному розділах у вигляді статей та меню (бічного та верхнього).

У першому підрозділі «*Вікіпедія – вільна он-лайн енциклопедія*» подано стислу інформацію про Вікіпедію, наведені основні факти та цифри, перелічені основні здобутки енциклопедії за 16 років її існування, а також обґрунтовано стратегічне значення поповнення україномовного розділу за рахунок якісних перекладів з німецької мови. Визначено, що переклад енциклопедичних статей з інших мовних розділів на українську мову є важливим фактором, по-перше, поширення української мови в Інтернеті; по-друге, підняття престижу україномовного сектору енциклопедії та збільшення кількості користувачів, які до цього мали читати російськомовну Вікіпедію; по-третє, формування комплексу перекладних текстів для студентів-перекладачів. Вікіпедія пропонує великий масив інформації на різноманітні теми, тож викладач завжди може підібрати потрібний текст для перекладу (у якості домашнього завдання чи іншої форми роботи).

Наведено аргументи щодо обрання німецькомовного розділу для перекладознавчого аналізу як, по-перше, джерело поповнення україномовного розділу за рахунок перекладів, та, по-друге, як об'єкт поповнення завдяки перекладам статей про суто українські реалії.

У другому підрозділі «**Інформаційні категорії електронних гіпертекстів Вікіпедії**» наведено класифікацію статей, подані аргументи добору статей для

перекладознавчого аналізу в рамках даного дослідження.

Визначено, що інформація у енциклопедії організована у тематичні списки та огляди з певної галузі знань. Інформація поділена на 12 секцій, кожна з яких представляє собою огляд певних предметних областей. Такими секціями є:

- 1) джерела інформації (загальні списки, бібліотеки, стандарти ISO та ін.);
- 2) культура та мистецтво (спорт, література, фільми, художники та ін.);
- 3) географія (країни, політика, прапори держав, фізична географія та ін.);
- 4) здоров'я та спорт (медицина, хвороби, харчування та ін.);
- 5) історія та історичні події (історія, хронологія подій, правителі, музеї, свята);
- 6) математика та логіка (математичні теорії, методологія);
- 7) наука та природознавство (вчені, фізика, хімія, природа);
- 8) людина та особистості (актори, лауреати премій, письменники, спортсмени, суспільство, організації, політики);
- 9) філософія та мислителі (філософи);
- 10) релігія та віросповідання (релігія, конфесії, Біблія);
- 11) суспільство та суспільствознавство (бізнес, освіта, право, організації, політика, лінгвістика, психологія, соціологія);
- 12) техніка та прикладні науки (технології, архітектура та будівництво, комп'ютерні технології, військова справа, армії, зброя, транспорт, космонавтика).

Аби охопити максимально широкий спектр предметних областей у рамках даного дослідження, було вирішено обрати для перекладознавчого аналізу статті з секції *географія* (22 статті), *історія та історичні події* (18 статей), *людина та особистості* (40 статей), *суспільство та суспільствознавство* (20 статей).

Серед цього масиву емпіричного матеріалу виокремились певні групи статей, об'єднаних конкретним перекладацьким завданням. Відповідно до нього серед перекладених статей можна визначити такі:

- 1) т.зв. «добрі» та «вибрані» статті;
- 2) статті, які мають бути у всіх мовних розділах Вікіпедії;
- 3) інтервікіпереклади;
- 4) виконання запитів на переклад;
- 5) переклад корпусу статей до визначної події, тематично пов'язаної із темами статей.

У третьому підрозділі «Електронний гіпертекст Вікіпедії: перекладацькі стратегії» розглянуто існуючі паралельні тексти енциклопедичних статей із німецькомовного та україномовного розділів Вікіпедії.

Наведено класифікацію інтервікіперекладів:

- 1) Нова стаття:
 - а) повний – майже дослівний (за можливості) переклад оригіналу (таких статей виявлено 15% з загальної кількості матеріалу);
 - б) адаптація – неповний переклад оригіналу (35% досліджуваних статей).
- 2) Доповнення – існуюча стаття доповнена перекладом (частини) іншомовної статті (40% статей).

В цьому підрозділі також наведені основні стратегії перекладу, які використовувались під час перекладу статей Вікіпедії.

Окремо зазначено, що енциклопедичній статті притаманна відсутність емоційно-оціночного забарвлення в лексиці та синтаксисі. Однак необхідність сформулювати загальноприйняті оцінки явища, процесу, персоналії оформлюється за допомогою оціночної лексики літературної писемної мови та інверсій, наприклад:

Das Paneuropäische Picknick gilt als wesentlicher Meilenstein der Vorgänge, die zum Ende der DDR und zur deutschen Wiedervereinigung führten.

Панєвропейський пікнік вважається **істотною віхою** у подіях, що призвели до кінця ери НДР та до об'єднання Німеччини.

Текст насичений власними назвами. Задля їх передачі перекладач користується загальноприйнятими правилами: відомі імена подавати згідно із традицією, що склалась, інші – за допомогою міжмовної транскрипції, як-от:

Das Paneuropäische Picknick war eine Friedensdemonstration an der österreichisch-ungarischen Grenze nahe der Stadt Sopron (Ödenburg) am 19. August 1989.

Панєвропейський пікнік – демонстрація миру, яка відбулась 19 серпня 1989 на австрійсько-угорському кордоні неподалік міста **Шопрон**.

Когнітивна інформація подається у статті пасивними конструкціями та неозначено-особовими реченнями. У тексті переважає теперішній час дієслова. Енциклопедичний текст також широко користується формами минулого часу, оскільки будь-який процес, явище, особа розглядаються в історичному зрізі, наприклад:

Das Tor wurde aufgerissen, und die hauptsächlich jungen DDR-Bürger rannten auf österreichischen Boden.

Колючий дріт був розрізаний, та переважно молоді громадяни НДР побігли до австрійської території.

Серед особливостей функціонування ЕГТ виділено, між іншим, кольорове оформлення гіперпосилань всередині статті та в меню. Їх оформлення кольором відбувається автоматично, проте деякі особливості варто зазначити.

Інтегровані в ЕГТ гіперпосилання відображаються трьома кольорами. Синім кольором (тут – підкресленням) позначені гіперпосилання, які приводять читача до іншої статті, або на інший блок тексту всередині тієї ж сторінки. Приклад із статті про міжнародний кінофестиваль:

Die Internationalen Filmfestspiele Berlin (Berlinale) sind ein jährlich in Berlin stattfindendes Filmfestival der A-Kategorie und gelten als eines der weltweit bedeutendsten Ereignisse der Filmbranche.

Берлінський міжнародний кінофестиваль (Берлінале) – міжнародний кінофестиваль категорії А, який вважається одним із найпрестижніших фестивалів світу у сфері кіно. Проходить щорічно у лютому в Берліні <...>.

Фіолетовим кольором позначаються гіперпосилання на фрагменти тексту, що вже були активовані та переглянуті читачем. Червоний колір шрифту поодиноких посилань сигналізує про відсутність окремої статті на певну тему, але її створення

було б, на думку автора статті, цілком доцільне. Стаття про наступний фестиваль «Берлінале» з'явиться вже ближче до самої події. А поки посилання на неї позначене червоним кольором (тут – підкресленням):

Die 64. Berlinale findet vom 6. bis 16. Februar 2014 statt.

64-й фестиваль Берлінале відбудеться у період з 6 по 16 лютого 2014 року.

Значна кількість та розмаїття субстантивних ГП зумовило необхідність їх диференціації з лексико-семантичної точки зору. У ході аналізу фактичного матеріалу та, розвинувши класифікацію дослідниці Є. С. Ключкової, виокремлено 7 лексико-семантичних груп субстантивних ГП. До них відносяться:

1. Власні назви – імена:

Bereits am 27. Juni 1989 hatten wenige Kilometer entfernt der damalige österreichische Außenminister Alois Mock und sein ungarischer Amtskollege Gyula Horn symbolisch den der Grenze vorgelagerten Signalzaun durchtrennt, um den am 2. Mai 1989 begonnenen Abbau der Überwachungsanlagen durch Ungarn zu unterstreichen.

Вже 27 червня 1989 на відстані декількох кілометрів тодішній австрійський міністр закордонних справ Алоїз Мок та його угорський колега Горн Дьюла символічно розрізали колючий дріт, демонструючи ліквідацію прикордонних систем спостереження, яка була розпочата 2 травня Угорщиною.

2. Географічні назви (Osteuropa, Golfstrom, Rio de Janeiro, Oxford):

Das Paneuropäische Picknick war eine Friedensdemonstration an der österreichisch-ungarischen Grenze nahe der Stadt Sopron (Ödenburg) am 19. August 1989.

Панєвропейський пікнік – мирна демонстрація, яка відбулась 19 серпня 1989 на австрійсько-угорському кордоні неподалік міста Шопрон.

3. Позначення епох (Bronzezeit, Eiszeit, Aufklärung):

Im Zweiten Weltkrieg wurden Bergisch Gladbach und das Umland weitgehend von Zerstörungen verschont.

Друга Світова Війна пощадила Бергіш-Гладбах та прилеглі території, оскільки їх не було значною мірою зруйновано.

4. Назви різноманітних реалій (організацій, пам'ятників та ін.):

Weitere Sehenswürdigkeiten der Stadt sind Schloss Bensberg <...>, Schloss Lerbach beide heute Luxushotels u. -restaurants), die Burg Zweifel (seit 2004 in Privatbesitz und nicht öffentlich zugänglich) und die Malteser Komturei (heute Hotel und Restaurant) in Herrenstrunden.

Інші визначні пам'ятки міста: замок Бенсберг <...>, замок Лербак (обидва палаці є сьогодні готелями та ресторанами класу «люкс»), фортеця Цвайфель (з 2004 р. вона є приватною власністю та до неї немає вільного доступу) та Мальтійський округ духовно-лицарського ордену (нині готель та ресторан) у Херренштрундені.

5. Вузькогалузева термінологія (Ductus arteriosus, Foramen ovale) та зрозуміла всім носіям мови (Kapillaren, Bluthochdruck) **загальноновживана термінологія або стилістично недиференційована лексика:**

Тарас Кияк викладає курси лексикології німецької мови, теорії перекладу, варіативності німецької мови, термінознавства, вступу до перекладознавства, загального мовознавства, фонетики німецької мови, риторики, науково-технічного перекладу, редагування науково-технічних текстів.

Taras Kyjak unterrichtet Lexikologie der deutschen Sprache, Theorie der Übersetzung, Variabilität der deutschen Sprache, Terminologiewissenschaft, Einführung zur Übersetzungswissenschaft, Allgemeine Sprachwissenschaft, Phonetik der deutschen Sprache, Rhetorik, wissenschaftlich-technische Übersetzung und Bearbeitung der wissenschaftlichen Texte.

6. Абстрактні іменники (Risikofaktor, Geburt, Schock, Methoden).

7. Конкретні іменники (Mensch, Fische, Räder).

З точки зору статистики найбільшу частку мають три семантичні типи гіперпосилань: термінологія (29%), назви різноманітних реалій (20%) та власні імена (18%); досить широко представлений клас абстрактних іменників (13%) та найменшу групу складають конкретні іменники (5%) та ін. (15%). Істотним є, що у межах трьох лексико-семантичних груп (власні імена, назви реалій, термінологія) ГП можна розділити за принципом відоме/невідоме, причому, згідно із підрахунками, невідомі поняття зустрічаються трохи частіше (52%), ніж відомі (48%).

Під час аналізу було встановлено, що приналежність ГП до одного з вказаних типів визначає її функцію в ЕГТ.

У четвертому підрозділі «Оцінка якості перекладу електронного гіпертексту Вікіпедії» охарактеризовані можливості оцінювання запропонованих перекладів та подані результати такої оцінки.

Оскільки Вікіпедія відстежує всі зміни на сторінках, а також пропонує обговорення статті, виявилось можливим зібрати коментарі та оцінки носіїв мови (адміністраторів, патрульних, просто користувачів німецькомовного та україномовного розділу Вікіпедії). Відстеження корегувань студентських перекладів також допомогло сформулювати рекомендації для майбутніх викладачів Вікіпедії.

Між іншим були досліджені особливості перекладу лем (заголовку) статті. Лем у більшості випадків являють собою антропоніми чи географічні назви. Окрему проблематику становлять переклади лем з антропонімами. Зокрема, створення такої лем в українській та німецькій енциклопедичній традиції має певні відмінності: в українських статтях зазначається прізвище, після нього – ім'я та по-батькові; в німецькомовних статтях подається спершу ім'я, потім по-батькові (якщо описується життя українського діяча), а вже потім прізвище. Це необхідно враховувати під час перекладу. Проте не всі студенти-перекладачі, які брали участь у перекладацькій практиці від «Вікімедіа Україна» врахували такі розбіжності. Так, до 70-річчя Тараса Романовича Кияка ми перекладали відповідну статтю про нього німецькою мовою. Україномовна лема звучала «*Кияк Тарас Романович*», що цілком

відповідає нашій традиції. Був даний переклад-калька. Після публікації перекладу в німецькій «Вікіпедії» на сторінці обговорень статті почали точитись дискусії щодо того, що саме із зазначених антропонімів прізвище, а що – ім'я. Після того, як німецькі вікіпедисти розібрались із ситуацією, статтю було перейменовано на «*Taras Romanowytsch Kujak*».

Підсумовуючи всі ці зауваження, видалось можливим сформулювати рекомендації для перекладочів та редакторів.

Особливості побудови ЕГТ висувають додаткову низку вимог до його перекладу:

- 1) збереження структури тексту (наявність головного меню, збереження послідовності рубрик, наявність аналогічних оригіналу ілюстрацій, тощо);
- 2) збереження всіх блоків ГТ;
- 3) коректний переклад гіперпосилань та, за необхідністю, звуження чи розширення меж гіперпосилань у рамках словосполучення чи одного слова;
- 4) врахування специфіки тексту (у даному дослідженні – енциклопедичні статті), збереження науковості, вживання термінів.

Таким чином, переклад ЕГТ дещо відрізняється від перекладу традиційного тексту статей енциклопедій. Однак в обох випадках перекладач має справу з лексичними і синтаксичними одиницями, з проблемою передачі вихідної синтаксичної структури. ЕГТ енциклопедичної статті як форма подання текстового матеріалу принципово перекладний, але й потребує відповідних фонових знань перекладача.

ВИСНОВКИ

1. Підсумовуючі теоретичні розвідки у галузі лінгвістики, присвячені тексту, дискурсу, Інтернет-дискурсу, визначено, що термін «гіпертекст» розуміють двояко. У широкому розумінні, гіпертекстом називають будь-який нелінійно організований об'єм інформації; у вузькому розумінні під гіпертекстом мають на увазі, як правило, електронні гіпертексти. Поняття «Інтернет-дискурс» якнайповніше демонструє мовну ситуацію спілкування в Інтернеті. Електронний гіпертекст належить до особливого жанру Інтернет-дискурсу.

2. Взнявши до уваги наявні на сьогоднішній день визначення гіпертексту, розуміємо під електронним гіпертекстом нелінійно організований взаємозв'язаний масив інформації, реалізований в електронному вигляді і з'єднаний за допомогою апарату посилань. Терміном «квазігіпертекстуальність» позначатимемо лише певну зміну, яку зазнає текст під час переміщення в електронне середовище, при цьому даний текст не забезпечується гіпертекстовими посиланнями і читається лінійно.

3. Текстові категорії, релевантні для перекладу, функціонують у ЕГТ по-особливому. Вважається, що, з одного боку, гіпертексту властиві традиційні категорії лінгвістики тексту, однак, у зв'язку з особливостями його організації, критерії текстуальності в ньому матимуть дещо інший статус і виявлятимуть певні особливості функціонування. Таким чином, гіпертекст має всі особливості, притаманні звичайному, лінійному тексту, та значно розширює їх, що треба враховувати під час перекладу.

4. Структурними одиницями гіпертексту визначено інформаційні одиниці та посилання. Інформаційна одиниця є основним носієм семантичної інформації і представляє окремий завершений блок гіпертексту, в якому комбінується інформація різних знакових систем: тексти, графіка, зображення, анімація, музичні та відео фрагменти. Посилання використовуються для поєднання інформаційних одиниць між собою, виведення на екран змісту інформаційної одиниці, виступають засобами когезії гіпертексту. Під час перекладу гіперпосилань застосовують стратегію компресії.

5. Серед відомих стратегій перекладу виділяють основні, які своїм змістом розкривають сутність самого перекладу. До них відносяться:

- 1) стратегія виявлення жанрово-стильової приналежності тексту;
- 2) стратегія визначення домінантної насиченості;
- 3) стратегія можливого прогнозування;
- 4) стратегія спроб та помилок;
- 5) стратегія компресії/декомпресії;
- 6) стратегія компенсуючих модифікацій;
- 7) стратегія передачі світосприйняття;
- 8) стратегія дослівного перекладу.

В контексті особливостей перекладу ЕГТ Вікіпедії, виділено основні стратегії для перекладача:

- 1) збереження структури ЕГТ (наявність змісту, збереження послідовності рубрик, наявність аналогічних оригіналові ілюстрацій);
- 2) збереження всіх блоків ЕГТ;
- 3) збереження текстонормативної еквівалентності,
- 4) коректний переклад гіперпосилань і їх прив'язання до відповідної статті в цільовому мовному розділі.

Визначили, що перекладач, опрацьовуючи гіпертексти, має орієнтуватись у розмаїтті їх функцій та правильно бачити структуру гіпертекстів. Для того, щоб досягти еквівалентності на структурному рівні, під час перекладу електронних гіпертекстів перекладач повинен здійснити наступні кроки:

- 1) створити статтю з аналогічною структурою на українській/німецькій мові;
- 2) врахувати ступінь інформативності оригіналу;
- 3) врахувати всі особливості передачі когнітивної інформації.

У практичній частині роботи виявлено, що переклад електронних гіпертекстів відрізняється від перекладу традиційного тексту статей енциклопедій. Однак в обох випадках перекладач має справу з лексичними і синтаксичними одиницями, з проблемою передачі вихідної знакової та синтаксичної структури. Електронний гіпертекст енциклопедичної статті як форма подання текстового матеріалу є принципово перекладним, але й потребує відповідних фонових знань перекладача.

Перспективним до вирішення у подальших наукових розвідках вважаємо продовження та розвинення лінгвопрагматичного дослідження електронних гіпертекстів Вікіпедії в аспекті співставлення паралельних текстів одразу кількох мовних розділів Вікіпедії (німецькою, англійською, російською та українською мовами).

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Публікації у фахових виданнях України

1. Альшева А. О. Посилання як засіб досягнення когезії в електронних гіпертекстах / А. О. Альшева // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Випуск 32. – Серія «Філологічні науки». – Кам'янець-Подільський Аксіома, 2012. – С. 18–21.
2. Альшева А. О. Переклад німецької Вікіпедії як шлях до розширення Uanet / А. О. Альшева // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. – Випуск 46, частина 1. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – С. 42–48.
3. Альшева А. О. Німецька енциклопедична стаття у вигляді електронного гіпертексту : перекладацькі труднощі / А. О. Альшева // Наукові записки НУ «Острозька академія», Серія «Філологічна», випуск 45. – Острог : НУ «Острозька академія», 2014. – С.187–190.
4. Альшева А. О. Перекладність гіпертексту : нарис проблематики / А. О. Альшева // Наукові записки. – Випуск 126. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 303–307.
5. Альшева А. О. Енциклопедичні відомості про Т.Г. Шевченка у вигляді електронного гіпертекста німецькою мовою / А. О. Альшева // Мовні і концептуальні картини світу : Збірник наукових праць. – Випуск 47, частина 1. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2014. – С. 41–48.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до наукометричної бази

6. Альшева А. А. Специфика электронного гипертекста немецкой «Википедии» как объекта перевода // Гипертекст как объект лингвистического исследования : Материалы III международной научно-практической конференции, 20 июня 2013 / отв. редактор С. А. Стройков. – Самара : ПГСГА, 2013. – С. 5–16.

Публікації у збірниках наукових праць

7. Alschewa A. Der Hypertext der deutschen Wikipedia: Merkmale und Übersetzungsstrategien // Україна та німецькомовні країни в діалозі літератур, мов та культур : Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів (27-28 вересня 2013 р.). – Львів: ПАІС, 2013. – С.15–16.
8. Нетеса А. О. «Юридичний текст» ліцензії Creative Commons Attribution Share-Alike 4.0. : перекладацький аспект / А. О. Нетеса // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 року) / Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – В 3-х томах. - Том 3. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – С. 295-297.
9. Альшева А. О. Перекладаємо німецьку Вікіпедію, або І хто ж тепер автор? / А. О. Альшева // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2017 року) / Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – В 2-х томах. - Том 1. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. – С. 395–396.

АНОТАЦІЯ

Альшева А. О. Лінгвопрагматичні особливості перекладу електронного гіпертексту (на матеріалі «Вікіпедії»). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню електронного гіпертексту з точки зору його перекладу. На основі паралельних статей українською та німецькою мовами із вільної он-лайн енциклопедії «Вікіпедія» були досліджені лінгвопрагматичні особливості перекладу електронного гіпертексту. Матеріалом дослідження виступили вже існуючі переклади, а також результати перекладацької практики в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в період з 2013 по 2015 роки.

Підсумовано теоретичні розвідки у галузі лінгвістики, присвячені тексту, дискурсу та, зокрема, Інтернет-дискурсу. Розглянуто існуючі тлумачення термінів «гіпертекст», «електронний гіпертекст», «квазігіпертекст» у лінгвістиці та перекладознавстві. Вперше до українського перекладознавства введено поняття «електронний гіпертекст» та запропоновано його дефініцію.

Описано особливості функціонування в електронному гіпертексті суто текстових категорій нелінійності, мультимедійності, інтерактивності та ін., які релевантні для його перекладу. Виявлено композиційні одиниці та структурні елементи електронного гіпертексту, що функціонують як одиниці перекладу.

Електронний гіпертекст розглядається в контексті теорії дискурсу. Виділено та описано основні жанри Інтернет-дискурсу. Визначено, що електронний гіпертекст Вікіпедії є втіленням епохи другого вебу.

Проведено оцінку якості перекладів паралельних текстів та, на її основі, запропоновано оптимальні стратегії для перекладу електронних гіпертекстів українською та німецькою на мовному та композиційно-текстовому рівнях.

Ключові слова: Інтернет-дискурс, он-лайн енциклопедія, Вікіпедія, переклад, стратегія перекладу, електронний гіпертекст, лінгвістика гіпертекста, гіпертекстуальність, гіперпосилання, когезія, лінгвопрагматика.

АННОТАЦИЯ

Альшева А. А. Лингвопрагматические особенности перевода электронного гипертекста (на материале «Википедии»). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины. – Одесса, 2017.

Диссертация посвящена электронным гипертекстам свободной онлайн энциклопедии Википедия и лингвопрагматическим особенностям их перевода. Материалами исследования послужили параллельные тексты Википедии в немецкоязычном и украиноязычном разделах. Исследуются два направления перевода – с украинского на немецкий и с немецкого на украинский.

Исследуются понятия «текст», «гипертекст», «интертекст», «квазигипертекст» и «электронный гипертекст». Статьи Википедии рассматриваются как электронный гипертекст. Решено, что такой объект анализа обладает текстовыми свойствами, однако обнаруживает некоторые особенности их реализации. В связи с этим детальнее рассматриваются такие основные текстуальные характеристики электронных гипертекстов, как нелинейность, мультимедийность, интерактивность и др., релевантные для перевода электронного гипертекста. Определено, что такие текстовые характеристики как когезия и когерентность, реализуются в электронном гипертексте посредством ссылочного аппарата – связи между блоками информации.

С позиции переводческого анализа рассматривается структура электронного гипертекста. В качестве минимально значимой единицы структуры электронного гипертекста выделены информационная единица и ссылка, которые одновременно выступают единицами перевода электронного гипертекста.

Исследование включает в себя дискурсивный анализ электронного гипертекста. Для этого были проведены наблюдения за динамикой использования понятия «Интернет-дискурс» в украинской и зарубежной лингвистике. Рассмотрены жанры Интернет-дискурса. Говорится про второй и третий веб. Описано, каким образом Википедия репрезентирует основные характеристики второго веба.

В контексте дискурса и лингвопрагматики рассматриваются понятия «стратегия перевода» и «тактика перевода». Выделяются стратегии перевода электронных гипертекстов Википедии.

В работе впервые описываются перспективы перевода Википедии, отмечены успехи и достижения украиноязычного раздела Википедии, а также предлагаются пути популяризации украинского языка в сети. Приводится классификация информационных категорий электронных гипертекстов Википедии, описываются группы статей в аспекте типов их перевода (полный или частичный), объясняется понятие «интервикипереводы».

В практической части на основе примеров из свыше 100 электронных гипертекстов Википедии проиллюстрированы особенности перевода параллельных статей Википедии из немецкоязычного и украиноязычного разделов. Сложности перевода включали в себя перевод леммы, гиперссылок, информационных блоков электронного гипертекста.

Основные практические результаты работы сформулированы на основе переводческого анализа комплекса параллельных текстов. Он включает в себя ранее (до 2012 года) переведённые статьи, а также результаты прохождения студентами Института филологии Киевского национального университета переводческой практики в общественной организации «Викимедиа Украина». На основе этих параллельных текстов проведена оценка качества перевода электронных гипертекстов Википедии, опубликованных на сайте за 2013 – 2015 гг. Приводятся комментарии и оценки носителей языка (администраторов, патрульных и просто пользователей языковых версий Википедии). Сформулированные выводы исследования послужили толчком для создания рекомендаций редакторам и переводчикам Википедии.

Ключевые слова: Интернет-дискурс, онлайн энциклопедия, Википедия, перевод, стратегия перевода, электронный гипертекст, лингвистика гипертекста, гипертекстуальность, гиперссылка, когезия, лингвопрагматика.

SUMMARY

A. Alsheva Linguistic and pragmatic features in translation of an electronic hypertext (based on the “Wikipedia”). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.16 – Translation Studies. – The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky” of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2017.

The thesis is devoted to the complex study of electronic hypertext in terms of its translation. Some basic rules of such translation and its linguistic and pragmatic aspects have been defined. The articles from the free online encyclopedia Wikipedia and their parallel texts in German and Ukrainian have been taken as an example, including some results of translation practice in 2013-2015 by students of Institute of Philology at the Kyiv National University.

The theoretical studies in the field of text linguistics, discourse analysis and especially of Internet discourse have been summarized. The terms “hypertext”, “electronic hypertext”, “quasi-hypertext” in linguistics and translation studies have been defined. The term “electronic hypertext” has been defined and introduced to the Ukrainian theory of translation.

Some functional text features such as linearity, multimediacity, information interactivity, etc. have been described in terms of hypertextuality and translation of electronic hypertexts. The compositional units and structural elements of an electronic hypertext have been elicited and described as a unit of their translation.

The electronic hypertext is analyzed in terms of discourse analysis. The main genres of Internet discourse have been defined and described. It has been pointed out, that the electronic hypertext of the Wikipedia represents the main characteristics of Web 2.0.

The translations assessment of the parallel corpus of Wikipedia (in German and Ukrainian) has been conducted. Based on its results the best strategies for translation of electronic hypertexts into Ukrainian and German have been offered.

Key words: Internet discourse, online encyclopedia, Wikipedia, translation, strategy of translation, electronic hypertext, hypertext linguistic, hypertextuality, hyperlink, cohesion, linguistic and pragmatic aspects.